

Negocierea identității în contexte transculturale. Perspective desprinse din experiența emigranților români cu studii superioare

Acest proiect de cercetare aduce în discuție procesul de negociere identitară în contextul experiențelor transnaționale ale emigranților români cu studii superioare. Literatura de specialitate documentează faptul că, atunci când oamenii părăsesc mediul lor natal și se mută într-o altă cultură, la nivelul valorilor, atitudinilor, comportamentelor și chiar al sentimentelor lor de apartenență se produc modificări semnificative. Altfel spus, în urma tranziției socio-culturale, identitatea lor devine supusă schimbării și negocierii permanente cu cea din jur, pentru a putea integra informații, provocări, practici și experiențe noi (Ting-Toomey, 2005; Ryder et al., 2000). Aceste transformări identitare reprezintă un proces firesc, natural, întrucât identitățile noastre nu sunt fixe sau universale, ci dobândite și dezvoltate prin interacțiunile cu *ceilalți* (Brubaker & Cooper, 2000), care joacă un rol determinant în modul în care ne percepem și ne definim pe noi înșine (Jenkins, 2008). Identitățile nu sunt, așadar, moștenite, statice sau unice; ele se *construiesc* prin acțiune, interacțiune și instituționalizare. Având importante dimensiuni psihologice și sociologice, identitatea fiecărei persoane suferă, de-a lungul timpului, diverse transformări, în funcție de situație, de activitatea desfășurată sau de așteptările celorlalți (Goffman, 1959).

În era contemporană a migrației, a comunicării globale și a progreselor tehnologice, numărul posibilităților identității sociale a crescut semnificativ. Pe de o parte, genul, vârsta, clasa și religia continuă să fie influente, în timp ce loialitățile profesionale, civice și etnice au proliferat, implicând populații tot mai numeroase pe Glob (Smith, 1992). Deși se consideră cel mai adesea că identitatea națională transcende toate celelalte „loialități”, devenind norma culturală și politică a individului (Robyn, 2005), în zilele noastre oamenii acumulează foarte multe „loialități” distincte, care sunt mai degrabă convergente decât conflictuale. În plus, ele sunt flexibile și fluide, ca o consecință a diverselor situații la care sunt expuse tot mai multe persoane în urma călătoriilor întreprinse, a interacțiunii crescute și a provocărilor noi cu care se confruntă într-o lume extrem de dinamică.

Exodul de inteligență, ca parte a migrației internaționale actuale, este un fenomen care marchează dinamica identității sociale a românilor și sentimentele lor de apartenență. Astfel, într-un prezent definit din ce în ce mai mult prin granițe “dizolvate” și oportunități infinite de studiu, muncă și rezidență în străinătate, tot mai mulți români dezvoltă identități transnaționale, călătorind în scopuri profesionale sau stabilindu-și rezidența (temporar sau definitiv) în afara țării de origine. Date foarte recente arată că peste 19% dintre locuitorii apti

de muncă ai României, cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani, locuiau în 2017 în diferite țări din UE (Comisia Europeană, 2017). Din statistici la fel de actuale, precum cel mai recent raport al ONU, aflăm că România a intrat, în anul 2015, în topul celor 20 de țări care au devenit sursă a migranților la nivel mondial (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2016), iar ritmul de creștere a migrației internaționale, cu 7,3% pe an, plasează țara noastră pe locul al doilea, după Siria, cu o ascensiune de 13,1%. Potrivit datelor publicate în anul 2015 de către Curtea de Conturi a României, un număr de aproximativ 480.000 de persoane cu studii superioare au părăsit România în intervalul 1997-2013, cauzând o diminuare serioasă a forței de muncă specializate la nivelul țării (fenomen care este departe de a se fi încheiat).

România este și pare că va continua să fie o țară de emigrare, fenomenul constituind cea de a doua cauză principală a scăderii numărului de locuitori. Diaspora românească însumează, actualmente, cifre record de peste 4 milioane de indivizi, dintre care peste 2,5 milioane sunt tineri și mulți dintre ei au studii superioare (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2017). În acest context, pe baza unei metodologii de cercetare calitative, fundamentate pe interviuri în profunzime semi-structurate, prezentul proiect se concentrează pe aspecte mai puțin analizate de literatura dedicată studierii fenomenului „brain-drain”, anume pe schimbările pe care experiența relocării teritoriale, marcată de provocări și practici sociale noi, le determină la nivelul identității indivizilor, a felului în care aceștia negociază înțeleșuri, credințe, loialități și sentimente de apartenență față de țara gazdă, de cea de origine, dar și de Europa. Așa cum arată literatura de profil, diaspora, ca formă particulară de viață colectivă într-un context transnațional, este un loc comun al multor interogații asupra semnificațiilor patriei, cetățeniei, identității și a societății, în general (Ciocea, 2016). În pofida acestui fapt, dincolo de studiile care explorează cauze, mecanisme și implicații economice și demografice ale exodului de inteligență (Bălan & Olteanu, 2017; Goschin, Roman, & Danciu, 2013; Roman et al., 2012; Boeri, 2012; Horváth & Anghel, 2009; Pănescu, 2003), există foarte puține cercetări, cel puțin în plan autohton, care se concentrează pe efectele translocării teritoriale asupra sentimentelor de apartenență ale migranților români și pe modul în care atributele lor identitare se redefinesc în contextul traiului în străinătate. În completarea acestor studii, prezentul demers empiric își propune să răspundă la următoarele întrebări de cercetare: (1) *Cum se “negociază” identitățile în contextul experienței transculturale a emigrării?* (2) *Care sunt palierele identitare pe care experiența emigrării le accentuează și contextele lor de manifestare?* (3) *Cum percep respondenții relația dintre identitatea națională și cea a țării*

gazdă (convergență, complementaritate, excludere mutuală etc.)? (4) Ce înseamnă să fii/ să te simți român în contextul emigrării și cum se redefinește sentimentul de apartenență la țara de origine după experiența îndelungată a străinătății?

Folosind cadrul analitic constructivist, definiția conceptului de identitate propusă la nivelul proiectului integrează două dimensiuni principale: identitatea ca percepție a sinelui în raport cu celălalt și identitatea ca proces social, ce are la bază o negociere simbolică realizată în cadrul interacțiunii sociale (Berger & Luckmann, 1966; Goffman, 1959; Mead, 1934; Cooley, 1902). Astfel, identitatea nu este înțeleasă ca entitate singulară, fixă, unică, ci este analizată din perspectiva identităților multiple care sunt construite și asumate contextual (Straubhaar, 2008; Brubaker & Cooper, 2000 etc.).

Bibliografie

- Bălan, M., & Olteanu, C. (2017). Brain Drain In The Globalization Era: The Case Of Romania. *Annals-Economy Series*, 3, 26-35.
- Berger, P., & Luckman T. (1966). *The social construction of reality*. London: Penguin.
- Boeri, T. (2012). *Brain drain and brain gain: The global competition to attract high-skilled migrants*. Oxford University Press.
- Brubaker, R., Cooper, F. (2000). Beyond 'Identity'. *Theory and Society*. 29(1), 1-47.
- Ciocea, M. (2016). Negotiation of Identity in Transnational Contexts. The Case of Romanian Temporary Workers in Italy. *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, 18, 2(38), 7-19.
- Curtea de Conturi a României (2015). *Analiza fundamentării și evoluției situației obiectivului privind creșterea procentului absolvenților de învățământ superior, în conformitate cu prevederile Strategiei Europa 2020*. Accesat la data de 04.12.2018, la adresa: <http://www.curteadeconturi.ro/Publicatii/SINTEZAAPInvsup.pdf>.
- European Commission. (2017). Country Report Romania 2017. Accesat la data de 03.12.2018, la adresa: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-romania-en.pdf>.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Garden City, NY: Doubleday – Anchor.
- Goschin, Z., Roman, M., & Danciu, A.R. (2013). The brain drain phenomenon in Romania. Magnitude, characteristics, implications. *Revista Economică*, 65(5), 190–206.
- Horváth, I., & Anghel, G.R. (2009). Migration and its consequences for Romania. *Südosteuropa*, 57(4), 386.

- Jenkins, R. (2008). *Social Identity* (3rd ed.). New-York: Routledge.
- Pănescu, C.A. (2003). *Brain Drain and Brain Gain: A New Perspective on Highly Skilled Migration*, București, Academia Diplomatică, Ministerul Afacerilor Externe, p. 112.
- Robyn, R. (2005). Introduction: national versus supranational identity in Europe. In R. Robyn (Ed.). *The Changing Face of European Identity* (pp. 1-16). London & New-York: Routledge.
- Roman, M., Goschin, Z., Roman, M., Popa, A., & Ileanu, B. V. (2012). *Emigrația românească. Implicații economice și demografice*. București: Editura ASE.
- Smith, A.D. (1992). National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*. 68(1), 55-76.
- Straubhaar, J.D. (2008). Global, Hybrid or Multiple? Cultural Identities in the Age of Satellite TV and the Internet. *NORDICOM Review*, 29(2), 11-29.
- Ting-Toomey, S. (2005). Identity negotiation theory: crossing cultural boundaries. In W.B. Gudykunst (Ed.), *Theorizing about Intercultural Communication* (pp. 211 - 234). Thousand Oaks, CA: Sage.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2017). *World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables*.